

SEASON CELEBRATIONS IN GAZIANTEP

Hatice ÇETİNKAYA ¹

Abstract

Gaziantep was located on the main road connecting Anatolian and western cultures during the Hittite, Assyrian and classical periods, and therefore became an important trade and accommodation centre. This city, which has witnessed various civilisations throughout history, has a rich cultural and folklore heritage. Traditions have an important place in Gaziantep culture. Our study aims to determine the practices and beliefs of Hıdırellez, in which the people participate in Gaziantep. At the same time, it aims to reach generally valid data about the current situation of the tradition in Gaziantep. For this purpose, while writing down the data we obtained in the interviews, we also tried to determine their place in the tradition. The importance of our research comes from the fact that our study is a field research and aims to record the traditions that are disappearing in Gaziantep. When the literature is examined, the fact that there is no other compilation study on Hıdırellez in Gaziantep increases the importance of the study. Since our study is a field research, interviews were recorded with a voice recorder by using a questionnaire form for biographical information records and photographs of the source persons were taken. Document analysis was used as a source for the first part of the study. By taking two expert opinions; we systematised the compilation of data by questionnaire method before going to the field. During the compilation, directed interview method was used. We used the observation method since we carried out our compilations in the homes of the source persons. In Gaziantep and its surroundings, our findings have shown us that Hıdırellez practices have continued to a great extent from the traditional period to the present day. On Hıdırellez, it is believed that wishes will be accepted and the

¹ Corresponding Author: Turkish Teacher, Ministry of National Education, Nuray-Tuncay Kara Science and Art Centre. haticecetinkaya27@hotmail.com. ORCID:0000-0002-6564-9068

bad luck of the old period will be left behind. For this reason, water is an important factor and fire appears as a cleanser. Old beliefs continue in Hıdırellez traditions. Beliefs and practices related to trees and water also continue. Because the ancient Turks have the spirit of the tree and water.

Keywords: Season Celebrations, Gaziantep, Hıdırellez, Folklore

GAZİANTEP’TE MEVSİM KUTLAMALARI

Hatice ÇETİNKAYA²

Özet

Gaziantep; Hitit, Asur ve klasik dönem boyunca Anadolu ve batı kültürlerini bağlayan ana yol üzerinde yer almış, bu nedenle önemli bir ticaret ve konaklama merkezi olmuştur. Tarih boyunca çeşitli medeniyetlere sahne olan bu şehir, zengin bir kültür ve folklor mirasına sahiptir. Gaziantep kültürü içinde geleneklerin önemli bir yeri vardır. Çalışmamız Gaziantep’te halkın topyekûn katıldığı Hıdırellez uygulamaları ve inanışlarını, tespit etmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda Gaziantep’teki geleneğin şu an ki durumu hakkında genel geçer verilere ulaşmayı amaçlamıştır. Bu amaçla görüşmelerde elde ettiğimiz verileri yazıya geçirirken, bunların gelenek içindeki yerlerini de tespit etmeye çalıştık. Araştırmamızın önemi çalışmamız bir alan araştırması olup Gaziantep’te kaybolmaya yüz tutan geleneklerin kayıt altına almayı amaçlamasından gelmektedir. Alan yazın incelendiğinde Gaziantep’te Hıdırellez ile ilgili başka bir derleme çalışmasına rastlanılmamış olması da çalışmanın önemini attırmaktadır. Çalışmamız alan araştırması olduğundan biyografik bilgi kayıtları için anket formu kullanarak görüşmeler ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınarak kaynak kişilerin fotoğrafları çekilmiştir. Çalışmanın ilk bölümüne kaynak oluşturması için doküman incelemesi kullanılmıştır. İki uzman görüşü alınarak; alana çıkmadan önce anket yöntemiyle verilerin derlenmesini sistemli hale getirdik. Derleme esnasında yönlendirilmiş görüşme metodu kullanılmıştır. Derlemelerimizi kaynak kişilerin evlerinde gerçekleştirdiğimiz için gözlem yöntemi kullandık. Gaziantep ve çevresinde, bulgularımız bize geleneksel dönemden günümüze kadarki süreçte, Hıdırellez, uygulamaların büyük ölçüde devam ettiğini göstermiştir. Hıdırellez’de, dileklerin kabul olacağı ve eski döneme ait uğursuzluğun geride kalacağına inanılır. Bu sebepten su önemli bir faktör ve ateş temizleyici olarak karşımıza çıkar. Hıdırellez geleneklerinde eski inançlar devam etmektedir. Ağaç ve su ile ilgili inanışlar, uygulamalar da devam etmektedir. Çünkü eski Türklerde ağacın ve suyun ruhu vardır.

Anahtar Kelimeler: Mevsim Kutlamaları, Gaziantep, Hıdırellez, Folklor

² Sorumlu Yazar: Türkçe Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Nuray-Tuncay Kara Bilim ve Sanat Merkezi. haticecetinkaya27@hotmail.com. ORCID:0000-0002-6564-9068

GİRİŞ

Gaziantep; Hitit, Asur ve klasik dönem boyunca Anadolu ve batı kültürlerini bağlayan ana yol üzerinde yer almış, bu nedenle de önemli bir ticaret ve konaklama merkezi olmuştur. Tarih boyunca çeşitli medeniyetlere sahne olan bu şehir, zengin bir kültür ve folklor mirasına sahiptir. Gaziantep kültürü içinde geleneklerin önemli bir yeri vardır (Altunel:1990). Gelenek, kısaca bir toplumun sahip olduğu, sürdürülebilen maddi ve manevi kazanımlardır. Bu maddi ve manevi kazanımların özel bir boyutu toplum içinde anlamlandırılan, fakat dışarıdan bir gözlemcinin toplum içine karışmadığı sürece tam olarak anlamlandıramadığı değerlerdir. Dolayısıyla gelenek hakkında şu fikre sahip olabiliriz: Gelenek yer ettiği toplumun değer yargılarıyla örtüşen, içinde bulunduğu toplum tarafından anlamlandırılan maddi ve manevi değerler bütünüdür (Kasımoğlu, 2007). Bu gelenekler arasında toplumu meydana getiren bireyleri birbirine bağlayan ve milli bir kimliğin oluşmasında yeri büyük olan Hıdırellez'in önemli bir yeri vardır. Hıdırellez, Hızır ve İlyas'ın buluştuğu güne verilen addır. İnanişe göre her yıl 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece Hızır ve İlyas peygamberler buluşur. 6 Mayıs baharın bitip yazın başladığı gündür. Bugüne, Rûz-ı Hızır (Ocak 2007: 145) veya Hızır Nebi Bayramı da denilir. Bu bayram, Hızır ile İlyas'ın bir araya gelmesinin hatrasına kutlanılmakta ve Hızır ile İlyas kelimelerinin birleştirilmesiyle halk telaffuzunda Hıdırellez olarak adlandırılır. Her ikisi de ab-ı hayat (hayat suyu/ölümsüzlük suyu) içtikleri için ölümsüzdürler (Kaya 2007: 376).

Geleneksel değerler, toplumun ortak bir bilinç ve kabulle yaşattığı inanış ve törenlerden oluşur. Yaşanılan coğrafyadaki geçmiş kültürler yeni kazanımlarla her devirde farklı ve zengin gelenek sistemlerini oluşturur. Teknolojinin gelişmesi ve şehirleşmenin artması geleneksel değerlerin yaşatılmasını büyük ölçüde etkileyen değişim sebepleridir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber bir tüketim kültürü de oluşmuştur (Akkaya, 2020). Sözlü kültür, toplumun ortak malı olan hazır kalıpların deneyimleri pekiştirecek şekilde biçimlendirilmesiyle oluşur ve metinden yoksun olduğu için de toplum belleğinde yüzyıllarca gelişerek varlığını halkın bilincine yerleştirerek sürdürür. Sözlü kültür ürünlerimiz içerisinde önemli bir yere sahip olan folklor ve halk edebiyatı ürünlerinin derlenip yazıya geçirilmesi kültürel devamlılık açısından büyük bir önem taşımaktadır.

“Daha gcl küresele yayılan kültür endüstrisi ürünleri karşısında yerel anlatılar silinip gider” (Akkaya, 2019: 1683). Günümüzde geleneksel uygulamalar zayıflamaktadır. Gelenekler de zayıflamıştır; ama Gaziantep ‘te Hıdırellez canlılığıyla yaşanan bir mevsim töreni olduğundan bu mevsim töreninde bazı ritüellerin sergilendiği (Suya kğit atmak...) ve bunların, Gaziantep’te devam ettiği görülmektedir. Törenlerin Gaziantep temelinde önem taşması ve Hıdırellez’in Gaziantep’in topluca kutladığı, birtakım törenleri yerine getirdiği bir mevsim töreni olması çalışmanın yapılmasını gerekli kılar. Gaziantep Üniversitesi Kütüphanesi ve aynı kütüphane bünyesinde bulunan Cemil Cahit Güzelbey arşivi İl Halk Kütüphanesindeki kaynaklar tarafımızca taranmıştır. Alan yazın tarandığında Gaziantep’te Hıdırellez ile ilgili derleme çalışmasına rastlanılmamıştır.

Çalışmamız Gaziantep’te halkın topyekn katıldığı Hıdırellez uygulamaları ve inanışlarını, tespit etmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda çalışmamız Gaziantep’teki geleneğin şu an ki durumu hakkında genel geçer verilere ulaşmayı amaçlamıştır. Bu amaçla görüşmelerde elde ettiğimiz verileri yazıya geçirirken, bunların gelenek içindeki yerlerini de tespit etmeye çalıştık. Araştırmamızın nemi çalışmamız bir alan araştırması olup Gaziantep’te kaybolmaya yüz tutan geleneklerin kayıt altına almayı amalamasından gelmektedir. Alan yazın incelendiğinde Gaziantep’te Hıdırellez ile ilgili başka bir derleme çalışmasına rastlanılmamış da olması yapılacak olan çalışmanın önemini attırmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Çalışmanın ilk bölümüne kaynak oluşturması için belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsayan bir araştırma yöntemi olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Bunun için Gaziantep’teki kütüphanelere gidilmiştir. Alanda iki uzman görüşü ve nerisi alınarak; Alana çıkmadan önce anket yöntemi kullanarak verilerin derlenmesinin sistemli bir hale gelmesini sağladık. Anket yöntemi; Bir bölgede daha çok hangi halk bilgisi ürünlerinin bulunduğunu, bunları kimlerin en iyi şekilde icra edebildiğini, halk bilgisi ürünlerinin icra zamanı ve yeri gibi konularda n bilgi toplamak için

kullanılmaktadır(Ekici, 2011:65). Sahaya çıkıp derleme çalışmaları yapılmıştır. Kaynak kişilerden bilgi alınırken Metin Ekici'nin Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri, adlı çalışmasından yararlanılmıştır (193-194). Derleme yaptığımız kaynak kişiler arasında eseri ve biyografisi olması dolayısıyla derleme esnasında ağırlıklı olarak yönlendirilmiş görüşme metodu kullanılmıştır.“Görüşme veya mülakat” da diyebileceğimiz bu yöntemin kullanılması durumunda derlemeci ve anlatıcı -icracı- bir arada bulunur. Görüşme yöntemi, halk bilgisi ürünlerinin ve icra ortamının derlenmesinde yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Yönlendirilmiş görüşme yöntemi: Derlemeci tarafından önceden hazırlanmış ve mümkünse bir kısmı ezberlenmiş soruların, belli bir sıra içerisinde kaynak kişiye yöneltilmesi yoluyla yapılan derleme çalışmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, kaynak kişiye sürekli olarak, derlemecinin bilgi edinmek istediği noktaya yöneltilmesi ve bunu da sorduğu sorularla yapmasıdır(Ekici, 2011:71-72). Derlemelerimizi kaynak kişilerin evlerinde gerçekleştirdiğimiz için gözlem yöntemi kullandık. Gözlem Yöntemi kullanmadaki temel amaç, halk bilgisi ürünlerinin bizzat yaratım ortamlarının içine girmek, halk bilgisi ürünlerinin yaratıldığı ortam ve bağlamın bizzat içinde yer alıp yaşayarak kaydetmektir. Kaynak kişileri derlerken gözlemlerken yapay ortam koşullarından yararlandık. Bu ortam, anlatıcının yaşadığı yerde kaynak kişilerle derlemecinin anlaşması sonucunda hazırlanır (Ekici, 2011:67-68).

Veri Toplama Araçları

Çalışmamız bir alan araştırması olduğundan derleme esnasında kaydettiğimiz verilerin yazıya aktarılmasında kolaylık olması açısından ses kayıt cihazı, kalem ve kâğıt aracılığıyla veriler kayıt altına alınmıştır. Biyografik bilgi kayıtları için anket formu kullanarak görüşmelerin tamamını ses kayıt cihazıyla kayıt altına alarak görsel materyaller kullanmak amacıyla kaynak kişilerin fotoğrafları çekilmiştir.

Geçerlilik ve Güvenirlilik

Araştırmanın iç geçerliğini artırmak için görüşme formu geliştirilirken ilgili alan yazın incelemesi sonucunda konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Görüşme sonrası kutnu üreticilerinin söyledikleri sözler yazılı hale dönüştürülerek ilgili kişilerle tekrar görüşülerek katılımcı teyidi alınmıştır. Yapılan görüşmelerden elde edilen kamera kayıtları sonradan

dikkatle izlenerek bilgisayar ortamında yazıya çevrilmiştir. Böylece yapılan görüşmelerin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi olanağı elde edilmiştir. Kutnu dokumaya ilişkin ortaya çıkan yazılar nitel veri seti olarak değerlendirmeye alınmıştır. Bilgisayar ortamında yer alan yazılar incelenerek iki araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. Metinler, okunmuş ve buna yönelik kodlamalar oluşturulmuştur. Birbirine benzer kodlar bir araya getirilerek ortak yönleri bulunmuş, araştırma bulgularının hatlarını oluşturacak kategoriler ortaya çıkarılmıştır. Belirlenen temalar altındaki kodlar birbirleriyle ilişkili biçimde açıklanarak yorumlanmış ve araştırmanın amacı doğrultusunda sonuçlar ortaya konulmuştur. Araştırmanın dış geçerliğini artırmak için araştırma süreci ve bu süreçte yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın her bir süreci ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Araştırmanın iç güvenilirliğini artırmak için bulguların tamamı yorum yapılmadan doğrudan verilmiştir.

BULGULAR

Hıdırellez'in halk ağzındaki ismi nerden gelmiştir?

İsmi halk arasında da Hıdırellez'dir. Eski takvimciler bir yılı Hızır ve kasım olarak ikiye ayırırlar. Mayıs ayının altısında Hızır ile yaz faslı başlar ve yüz yetmiş dokuz gün sürer. Şubat ayının yirmi dokuz çektiği artık yıllarda, Hızır yüz seksen gün sürer. Yazın ilk günü sayılan Hızır gelmesini yani altı mayısı halk eğlencelerle kutlar. Antolojiye göre eskilerin Abu Hayat dedikleri ölmezlik suyundan içen ve bir zamanlar peygamber de olan İlyas bastığı yerden sular fışkırtır, ortalığı yeşillğe büründürürmüş. Onun için de yeşil demek olan Hızır takma adını alarak Hızır İlyas olur. Hızır İlyas söylene söylene Hıdırellez'e dönüşmüştür. (K1)

Halk ağzında da Hıdırellez'dir. Hızır ile İlyas diye iki peygamberin gökyüzünde buluşmasından ileri geldiği söylenir. (K2)

Hıdırellez diye biliyorum. Bu isim annemden duyduğum kadarıyla çok zorda, darda kalan insanlara Hızır yetiştirilmiş. Daha sonra bu insanlar da bahar yaklaştığında senenin belli günlerinde Gaziantep'te Kavaklık parkı vardır orda da Alleben deresi akar oraya giderler, giderken de dileklerini

kağıtlara yazarlar. Daha sonra Hızır bulup bu dilekleri gerçekleştirsin diye o kâğıdı dereye atarlarmış. (K3)

Halk arasında da Hıdırellez diye geçer. Bu isim Hızır ve İlyas'tan gelmiştir. (K4)

Hızır aleyhisselâmın yere indiği zaman olarak düşünülür ve su ile yeşilin bulunduğu bir dönemdir. Hıdırellez gününde su olan bir yere giderler. Gaziantep'te de Alleben'e gidilir. Burada yeşermiş otlardan bir tutam koparılır daha sonra suya atılırdı, yeşille su daha çok buluşsun ve ürün bol olsun diye. Ama şimdi yazılı hale getirdiler. Saçma şeyler yazılmaya başlandı ancak önemli olan oradaki dilek kendi dileğin olmalıdır. (K5)

Halk arasında Hıdırellez adedinin doğuşu hakkında bir rivayet var mıdır?

Aynı şekilde yazın ilk günü sayılan Hızır gelmesinin yani altı mayısı halk eğlencelerle kutlar. Antolojiye göre eskilerin Abu Hayat dedikleri ölmezlik suyundan içen ve bir zamanlar peygamber de olan İlyas bastığı yerden sular fışkırtır, ortalığı yeşilliğe büründürürmüş. Onun için de yeşil demek olan Hızır takma adını alarak Hızır İlyas olur. Hızır İlyas söylene söylene Hıdırellez'e dönüşmüştür. Başlangıcı yani ilkbaharın ilk günleri olması nedeniyle yazı karşılama törenleri olarak kutlanmaktadır. Çok eskilerden beri bu adet süre gelmektedir. (K 1)

Hızır ile İlyas'ın buluşmasından doğan birliktelikte duaların kabul olacağına inanılır. (K2)

Hıdırellez'in gelişi neye göre anlaşılır?

Bunu eski takvimciler tespit etmişlerdir, 6 mayısa denk gelmektedir. Bu doğanın kış uykusundan uyanmasıdır, yani öyle anlaşılır. (K1)

Baharın gelişi ile anlaşılır. (K2)

Tabiat yeniden doğar, çiçekler açar, bahar gelir, çimenler yeşerir öyle anlaşılır. (K3)

Havaların ısınmasına göre. (K4)

Baharın gelişi, yeşilliğin oluşu nedeniyle kutlanır. O dakikada suyun başına Hızır aleyhisselâmın indiği düşünülür ve dileklerin kabul olacağına inanılır. (K5)

Hıdırellez'in gelişi ile ilgili olaylar doğadaki değişiklikler takip edilir mi?

Tabi ki takip edilebilir. Çünkü o kupkuru olan kışın, kupkuru olan ağaçlar yemyeşil olur. Doğa da yazı karşılar, yani kendi görevini yerine getirir. (K1)

Tabi ki, kışın bitip yazın başlangıcıdır. (K2)

Edilebilir. Tabiat yeniden doğar, yeniden canlanır. (K3)

Edilebilir. Çiçekler açar, etraf yeşerir. (K4)

Hıdırellez her yıl hangi tarihe rastlar? Bu tarih nereden kaynaklanmıştır?

Altı mayısa rastlar. 5 Kasım kışın son günleridir, 6 mayısta yazın ilk günlüdür. O gün tespit edilmiştir. (K1)

Altı mayısta başlar. Yine Hızır ile İlyas'ın o tarihte bulunduğu rivayet edilir. (K2)

Mayıs ayına rastlar, baharın müjdecisi olarak. (K3)

Altı mayısa rastlar, o da baharın ilk haftası olduğundan dolayı. (K4)

Mayısın beşine rastlar. (K5)

Hıdırellez hazırlıkları nelerdir? Ne zaman başlar?

Hıdırellez hazırlıkları işte altı mayıstan daha önce halk kendi arsında, yörelere göre değişir ama o günlerde yenilir, içilir, eğlenilir.(K1)

Gaziantep'te bir gün önceden başlar. Biz küçükken at arabaları vardı, onlara binilir ve pikniğe gidilirdi. Gaziantep'te Kavaklık mesire yeri vardır. Sabahtan gidilir, kahvaltı yapılır daha sonra öğlen öğle yemeği yenir, köfteler yapılır ve son olarak da akşam yemeği yenir ve geri dönülür. (K2)

Yöresel olarak pikniğe giderler o yüzden birkaç gün evvel yakınlar, komşular birbirleriyle haberleşirler. Orda ne yemek yapacaklarına karar verirler. Bazıları kek yapar, bazıları kahke yapar. Gidilince orada mutlaka mercimekli köfte yoğrulur; hatta biz malhıtalı köfte deriz. Genelde kadınlar komşularla birlikte topluca giderler. Önceden bütün hazırlıklar yaparlar, çaylarını hazırlayıp termoslara koyarlar. Dileklerini de kâğıtlara bir gün önce yazarlar, o dilekler mutlaka olmalıdır. (K3)

Bir gün öncesinden başlar. Piknik hazırlığıdır zaten, piknik yapılır. Amaç bir arada olmak, eğlenmektir. (K4)

Bir gün önceden başlar. (K5)

Hıdırellez günü kullanılan araç ve gereçler nelerdir?

Pek bir bilgim yok.(K 1)

Hıdırellez'de gül dalına dua asılır ayrıca namazı vardır o namaz kılınır. Altı mayıs sabahı o dua alınır ve akan bir suya bırakılır. (K2)

Piknik için gerekli olan malzemeler. (K4)

Hıdırellez eğlencelerinin yapıldığı belli bir yer var mıdır? Niçin bu yer seçilmiştir?

Hıdırellez Gaziantep'te şehre en yakın mesire alanı olan Kavaklık' ta kutlanır. O gün Kavaklık' ta iğne atsan yere düşmez. Herkes Hıdırellez için hazırladıklarını ortaya koyar ve toplu şekilde eğlenilir, yenilir, içilir, oyunlar oynanır. Buranın seçilmesinin nedeni de şehre en yakın ve eski bir mesire alanı olmasıdır. O günden bugüne de orası bu törenlerin yapıldığı alan olarak devam etmektedir.(K 1)

Gaziantep'te Kavaklık mesire alanı vardır genellikle orda kutlanır. Yeşil alanlar tercih edilir. (K2)

Gaziantep'te Kavaklık 'ta Allebengöleti vardır. Kavaklık Parkı çok eski bir park, hatta bizim dedelerimiz zamanından beri orası kullanılır. O gün orası çok kalabalık olur, iğne atsan yere düşmez. (K3)

Mesire alanları, ormanlık ama genellikle suyun olduğu bir yer seçilir çünkü dilek yazdığımız kağıtları suya atmamız gerekli. (K4)

Su kenarı seçilir. Su kenarına gidilip orda darbukalar çalınır, eğlenilir, dilekler yapılır. O şekilde kutlanır. (K5)

Hıdırellez gecesi neler yapılır?

Bazıları geniş kaplara su doldurur, açık alanlara mesela bahçelere bırakılır. Oraya koyulan o suyun uğurlu olduğu ve içenlerin sağlık bulduğu, Abu hayat denilen ölmezlik suyunun olduğuna inanılır. O sudan içilir ve o suyu bazıları gecenin geç saatlerine kadar uyumadan bekler. (K1)

Namazı vardır, namaz kılınır. Namazdan sonra dualar vardır, dua edilir. Bir kâğıda istediğini yazarsın ve onu gül dalına asarsın. Hızır ile İlyas'ın sabaha karşı buluşmasında o dileğin gerçek olacağına inanılır. Bardaklardan, kiremitlerde isteğin neyse o yapılır. Mesela ev, araba... Hızır ile İlyas'ın buluşmasında o görülürse dileğin kabul olur denilirdi. (K2)

Hıdırellez gecesi, bütün herkes kendi dileklerini kağıtlara yazarlar ve kimseye göstermezler, katlarlar. Evde kalmış kızlar eş dilerler, işsizler iş dilerler, evi olmayan aileler ev dilerler. Ama yazdıkları kağıtları kimseye göstermemeleri şarttır. Yarın gidecekleri pikniğin malzemelerini hazırlarlar. Keklerini, kahkelerini yaparlar. (K3)

Namaz kılınır, dilek dilenir, bir gül ağacına asmak için o dilekler kâğıda yazılır. (K4)

Gül ağacının dalına kâğıda yazdığı dilekleri asarlar daha sonra o kâğıdı alırlar hatta para koyarlar sonra o parayı alır bereket diye çantasına koyarlar. (K5)

Hıdırellez nasıl kutlanır?

Doğaya çıkılarak o yeşilliklerden, temiz havadan ve güneşten istifade edilir. Hem de bir arada eğlenilir. (K 1)

Pikniğe gittiklerinde orda piknik yaparken getirdikleri radyoları açarlar ve hem köftelerini yerler hem de oyun havalarını oynarlar. (K3)

Eğlenceli bir şekilde geçer, herkes bir arada yemek yerler. Suyun kenarına inip o dilek kağıtlarını atarlar. (K4)

Eğlenceyle, neşeyle kutlanır. (K5)

Hıdırellez günü nelerden kaçınılır? Niçin kaçınılır?

Mesela birbirleriyle çatışmamaya, münakaşa etmemeye çalışırlar. İnsanlar o gün birbirlerine hoşgörüyü yaklaşmayı yeğler. (K 1)

Neşeli bir gündür, kimse kimseyi üzmemeye çalışmaz. (K2)

Genelde dilek kağıdını kimseye göstermemeye çalışırlar. Yalan söylememeye dikkat ederler, belki bazıları oruç tutar. (K3)

Genellikle tartışmamaya ve birbirlerini kırmamaya çalışırlar. Ayrıca o gün yalan söylememeye dikkat ederler. (K4)

Kavga etmezler, herkes birlikte oturur yemekler yenir, eğlenilir. (K5)

Hıdırellez'de erkekler kadınlar ve çocuklar arasındaki başlıca eğlenceler nelerdir?

Gruplar halinde eğlenilir. Mesela Gaziantep yöresinde körebe denilen bir oyun vardır,o oynanır. Seksek oynanır, saklambaç oynanır ve buna benzer grupların olduğu oyunlar oynanır.(K 1)

Gaziantep'te erkekler ve kadınlar hepsi birlikte eğlenir. (K2)

Çocuklar tabi nerde bulsa oyun oynarlar. O gün de akrabalar, yakınlar, herkes topluca pikniğe gittiği için o çocukların en büyük bayramıdır. Abi, abla, anne ve babalarının neler yaptığını bakarlar, bu sayede kültürümüzü de öğrenmiş olurlar. Aileler de orda piknik yaparken çeşitli oyunlar oynarlar. Yani baharı kutlamaya çalışırlar. (K3)

Çok bir bilgim yok ama amaç eğlenmektir. (K4)

Genellikle erkekler katılmaz, daha çok kadınlar ve çocuklar katılır. (K5)

Genç kızlar arasında niyet tutma, dilek çekme, mâni okuma adeti var mıdır? Varsa neler yapılmaktadır?

Evet, genç kızlar arasında niyet tutma adeti vardır. Genellikle bir kâğıda niyetler yazılır. O kâğıt köprünün üzerinden suya bırakılır. Dere bu kâğıtları götürür ve bu dileklerin gerçekleşeceğine inanılır. (K1)

Vardır, onlar da kendi aralarında oyunlar oynarlar. (K2)

Var, tabi. Mesela kafesin içerisinde dilekler olur, güvercine veya tavşana çektiriler. Yazdıkları dilekleri suya atarlar, o tür adetler çoktur. Antep'te de eskiden beri bir gelenektir, hala da devam eder o gelenek. (K3)

Evet, vardır; genelde amaç eş ve iş bulmaktır. (K4)

Hıdırellez'de şarkı, türkü söylenir. Genç kızlar çalar oynarlar. (K5)

Hıdırellez'de dini törenler var mıdır?

Çeşitli dualar yapılır. Mesela bazısı o dilek kâğıtlarına ev ister ev yazar, bazısı çocuk ister onu yazar. Mutlu bir yaşam ister sağlık ister ve buna benzer çeşitli dileklerde bulunulur. Bizim yöremizde o kâğıtlar suya bırakılınca gerçek olacağına inanılır. (K1)

Ben hiç görmedim. (K2)

Yok, ben daha önce duymadım. (K3)

Hayır, yok. (K4)

Suya yazılarak atılan Hıdırellez duası:

Arzuhal eyledim Mevla'ya,

Gönderiyorum deryaya,

Yarabbi dualarımı kabul et

Hayırlı ise olsun

Hayırsız ise yerinde kalsın. (K5)

Hıdırellez'de oynanan oyunlar, özellikleri, oynanış şekilleri nasıldır?

Mesela körebe oynanır, oyun oynayanlardan birinin gözü bağlanır ama diğerlerinin açıktır. Belli bir çerçeve içinde durulur, dışına çıkılmaz. O gözü bağlanan ebe, gözü açık olanlardan birine elini dokundurursa onun gözü açılır ve diğeri ebe olur. Ve oyun bu şekilde devam eder. Bir de seksek vardır, bu oyunda da tek ayak üzerinde zıplanır ve diğeri oyuncuya elini değdirir. Bu sefer o kişi tek ayak üzerinde zıplamaya başlar. Bu da böyle devam eder. Saklambaçta ise birisi belli bir yerde gözünü kapatır ve diğerleri saklanır. Ondan sonra orda bir süre durduktan sonra gözünü açar ve ilk kimi bulursa o gözünü kapatır ve sayar. (K 1)

Saklambaç oynanır, uzun eşek oynanır, bunla gibi toplu oyunlar tercih edilir. (K2)

Özel bir oyun ben görmedim. Genelde bu yörenin oyunu neyse mesela halay çekilebilir. (K3)

İp atlarlar, top oynarlar. (K4)

Bildiğimiz yöresel oynanır aslında. Kadınlar arasında darbuka çalınır, oynanır. (K5)

Hıdırellez'de söylenen maniler, türküler varsa söyleyiniz

Yörelere göre değişir. Gaziantep'te bu yörenin şarkıları, türküleri söylenir. Herkes birlikte söyler. Manileri ise sesi güzel olanlar söyler. Mesela Gaziantep' te söylenen çok eski bir türkü var, "lamba da şişesiz yanmaz mı"

diye. Genelde çiğköfte yoğrulduğu için eğer darbuka yoksa o çiğköfte yapılan metal kaplar ters çevrilir ve o ritme uyarak solo değil de koro halinde o türküler söylenir. (K 1)

Mâni ve türkü bilmiyorum; ama dua edilir. (K2)

Var ama ben tabi onları tam bilmiyorum. (K3)

Hayır, belli başlı bir türkü yok. (K4)

Hıdırellez'de şifa ve sağlık talebine yönelik inanç ve adetler nelerdir?

O dilek kağıtlarına hasta olanlar da Allah'tan şifa diler. O duruma göre istek ve dilekler değişir ve o dileklerin gerçek olacağına inanılır. (K 1)

Zaten dua edilirken ilk başta sağlık istenir. (K2)

Genelde Hızır Hazretleri'nin yüzü, suyu hürmetine diye sağlık isterler. (K4)

O günü gördükleri için insanlar suyun başında dua ederler. Yaşamın temeli sudur zaten. (K5)

Hıdırellez'de bereket, bolluk ve uğra yönelik inanç ve adetler nelerdir?

Hıdırellez'in bereket getireceğine inanılır. Mesela fakirlere o köfte yapılan bulgurdan dağıtılır ve o gün yapılan bir yardımın yıl boyu bereket getireceğine inanılır. (K 1)

Kalaylı taslar olurdu o kalaylı tasın içine su konulur ve açık alana bırakılır. Hızır ile İlyas'ın buluşma saatinde o su görülürse altın olacağına ve bereketleneceğine inanılır. (K2)

Vardır, dediğim gibi o suya atılan kâğıda hasta olanlar mesela sağlık dilerler, evsizler ev dilerler, evlenmemişler eş dilerler, işi olmayanlar iş dilerler. O tür adetler vardır. (K3)

Bahar gelir, herkes bir dilek diler bazıları da bereket diler. (K4)

Hıdırellez'de mal, mülk, servet talebine yönelik inanç ve adetler nelerdir?

Yine aynı şekilde o evi olmayan o dilek kâğıtlarına ev dilerler. İsteklere göre dilekler değişir. (K1)

Araba isterler, ev isterler. (K4)

Berekete inanılır, oraya gidildiğinde dileklerinin kabul olacağına inanılır. (K5)

Hıdırellez’de kısmet ve şans talebine yönelik inanç ve adetler nelerdir?

Özellikle yazmanın önemli olduğu düşünülür ve aynı şekilde yazılı olarak istekte bulunurlar.(K 1)

İşsizler iş, evsizler ev, aşsızlar aş, eşi olmayanlar eş, sağlığı yerinde olmayan sağlık diler. Ya da mesela araba istiyor, oraya taştan araba gibi bir şey yapıp bırakırlar. (K3)

Genelde kızlar ve erkekler hepsi kendine bir eş ararlar, onu dilerler. (K4)

Hıdırellez günü hangi yemekler yapılır?

Bizde en çok köfte yapılır. Çünkü az zaman, az emek harcanır ve kısa sürede hazır olur. Amaç eğlenmek olduğu için bu şekilde pratik yemekler tercih edilir. En çok da mercimekli yani malhıtalı köfte yapılır.(K 1)

Gaziantep’ te genelde dolma ve köfte yapılır. (K2)

Antep’te mesela dolma yapılır, buranın yerel yemekleri yapılır. Özellikle mercimekli köfte yapılır, yanında turşusu ve yeşillikleri olur. (K3)

Piknik olduğu için genelde köfte ve kısır gibi yemekler yapılır. (K4)

Dolma, sarma lahmacun, ikindide yemek için ise patlamış mısır gibi kolay yapılan yiyecekler tercih edilir. (K5)

Hıdırellez ilgili deyimler, atasözleri nelerdir?

“Hızır gibi yetişti” sözü vardır. Mesela birileri zor bir anda yardım ederse en çok kullanılan sözlerden biridir.(K1)

İmdadına Hızır Aleyhisselâm yetişsin derler. (K5)

SONUÇ

Gaziantep, geleneksel yaşayışını belirgin bir şekilde sürdüren bir şehirdir. Tarihi İpek Yolu aksı üzerinde bulunan, birçok medeniyetin yaşadığı bir yer olmuştur.Gaziantep ve çevresinde, bulgularımız bize geleneksel dönemden günümüze kadarki süreçte, Hıdırellez ilgili olarak, uygulamaların büyük ölçüde devam ettiğini göstermiştir. Topyekûn halkın

katılımıyla gerçekleştirilen törenler hala devam etmektedir. Aynı şekilde yazın ilk günü sayılan Hızır gelmesinin 6 mayısı Gaziantep halkı eğlencelerle kutlamaktadır. Başlangıcı yani ilkbaharın ilk günleri olması nedeniyle yazı karşılama törenleri olarak kutlanmaktadır. Çok eskilerden beri bu adet süre gelmektedir. Hıdırellez hazırlıkları 6 mayıstan daha önce halk kendi arsında, yörelere göre değişir; ama o günlerde yenilip, içilip, eğlenilmektedir. Hıdırellez'de gül dalına dua asılmaktadır. Ayrıca namaz kılınmakta. Altı mayıs sabahı o dua edilmekte ve akan bir suya bırakılmaktadır. Hıdırellez Gaziantep'te şehre en yakın mesire alanı olan Kavaklık'ta kutlanmakta. Herkes Hıdırellez için hazırladıklarını ortaya koymakta ve toplu şekilde eğlenmektedir. Buranın seçilmesinin nedeni de şehre en yakın ve eski bir mesire alanı olmasıdır. O günden bugüne de orası bu törenlerin yapıldığı alan olarak devam etmektedir. Hıdırellez gecesi, bazılarının geniş kaplara su doldurup, açık alanlara mesela bahçelere bırakıldığı, oraya koyulan o suyun uğurlu olduğunu ve içenlerin sağlık bulduğunu, Abu hayat denilen ölmezlik suyunun olduğuna inanılır. O suyu bazıları gecenin geç saatlerine kadar uyumadan bekler, namaz kılınır, namazdan sonra dualar edilir. Bir kâğıda isteklerin yazıldığı ve onun gül dalına asıldığı, Hızır ile İlyas'ın sabaha karşı buluşmasında o dileğin gerçek olacağına inanıldığını bulgularımız bize göstermiştir. Bununla birlikte topraktan, kiremitlerden isteğin neyse o yapılır; ev, araba... Hızır ile İlyas'ın buluşmasında o görülürse dileğin kabul olacağına inanılır. Doğaya çıkılarak temiz havadan ve güneşten istifade edilir hem de bir arada eğlenilir. Ayrıca birbirleriyle çatışmamaya, münakaşa etmemeye çalışırlar. İnsanlar o gün birbirlerine hoşgörülle yaklaşmayı yeğlediği görülür. Körebe, seksek, saklambaç, gibi oyunlar oynanır, bu yörenin şarkıları, türküleri hep birlikte söylenir. Gaziantep'te söylenen çok eski bir türkü var, "lamba da şişesiz yanmaz mı?" Genelde çiğköfte yapılırken, ritme uyarak solo değil de koro halinde türküler söylenir, Allah'tan şifa dlenir. Dileklerin gerçek olacağına, Hıdırellez'in bereket getireceğine inanılır. Fakirlere o köfte yapılan bulgurdan dağıtılır ve o gün yapılan bir yardımın yıl boyu bereket getireceğine inanılır.

Araştırma bulgularımız, Hıdırellez ilgili deyimlerin, atasözlerinin söylendiği, duaların okunduğu birçok uygulamanın günümüzde dedevam ettiğini göstermektedir. Bu dilek merasimleri belli bir kalabalıkla gerçekleştirilmekte ve şehir merkezinde bile canlılığını korumaktadır.

Mevsim töreni, mevsim geçişinde halkın o mevsimin geçmesinin önemine dayanarak yapılmış olduğu uygulamalar, inanışlardır. Mevsim geçişinde dileklerin kabul olacağı eski döneme ait ağırlığın, uğursuzluğun geride kalacağı gibi inanışlar vardır. Bu sebepten su önemli bir faktör ve ateş temizleyici olarak karşımıza çıkar. Hıdırellezde halk arasında dileklerin kabul olacağına inanılır. Bu Hıdırellez geleneklerinde eski inançlar devam etmektedir. Ağaç ve su ile ilgili inanışlar, uygulamalar da devam etmektedir. Çünkü eski Türklerde ağacın ve suyun ruhu vardır. Atalar kültürünün, ağaç kültürünün günümüzdeki göstergeleri diyebileceğimiz bu uygulamaların bize; belli bir topluluğun katılımıyla gerçekleştirilen törenlerin bu özelliğinin aynı zamanda kalıcılığının da sebebi olduğunu izah etmektedir. Hazırlanan bu çalışmada Gaziantep ve çevresinin Hıdırellez inanış ve uygulamalarının; geleneksel dönem ve bugünkü şekli ile verilmeye çalışılmıştır. Gözlemlerimiz bize Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi Gaziantep çevresindeki Hıdırellez inanış ve uygulamalarının, Eski Türk inancı ve İslamiyet inançlarının zengin bir devamı olduğunu göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, S. (2019). Bir masal karşılaştırması: Rapunzel ile Mahbub-ı Dilber. *Turkish Studies*, 14(4), 1669-1686. DOI: 10.29228/TurkishStudies.39903
- Akkaya, S. (2020). Somut olmayan kültürel miras kapsamında dil müzeleri. Ed. G. Aydın. *Yabancı/İkinci Dil Öğretiminde Kültür ve Kültürel Etkileşim* içinde (313-341). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Altunel, İ. (1990). *Anadolu mahalli fıkra tipleri üzerine bir araştırma (İnceleme ve Metinler)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Ekici, M. (2011). *Halk bilgisi (Folklor) derleme ve inceleme yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınevi.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Ankara.
- Kasımoğlu S. (2007). Cumhuriyet Döneminde Geleneksel Kutlamalar Bağlamında Hıdırellez Geleneği. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ocak, A. Y. (2007). *İslam Türk-İnançlarında Hızır Yahut Hızır- İlyas Kültü*. İstanbul.

Yakar, H. İ. (2016) Gaziantep'e Adanmış Bir Ömür-Cemil Cahit Güzelbey
Külliyyatı,Gaziantep: Üniversitesi Yayınları

EKLER

Kaynak Kişiler

(K1) Ad-soyad: Faik ÜNER

Doğum yeri: Gaziantep

Doğum tarihi: 1942

Eğitim durumu: Üniversite
mezunu

Mesleği: İktisat

İkamet ettiği yer: Gaziantep

(K2) Ad-soyad: Hatice Nesrin
Bozatlı

Doğum yeri: Gaziantep

Doğum tarihi: 1960

Eğitim durumu: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

İkamet ettiği yer: Gaziantep

(K3) Ad- soyad: Yücel CANÇELİK

Doğum yeri: Gaziantep

Doğum tarihi: 1976

Eğitim durumu: Doktora

Mesleği: Öğretmen

İkamet ettiği yer: Gaziantep

IJLER

International Journal of Language and Education Research

Volume 3/Issue 1, April 2021

(K4) Ad-soyad: Firdevs GÜLOĞLU

Doğum yeri: Gaziantep

Doğum tarihi: 1973

Eğitim durumu: Lise

Mesleği: İşletmeci

İkamet ettiği yer: Gaziantep

(K5) Ad-soyad: Akten
KÖYLÜOĞLU

Doğum yeri: Gaziantep

Doğum tarihi: 1939

Eğitim durumu: Kız Enstitüsü

Mesleği: Araştırmacı yazar

İkamet ettiği yer: Gaziantep

Hidrellez Duaları

ALMIS - VERİS LİSTESİ

- 1 AKSEMTÜ ALEYKİ
- 2 EYYETÜHELİLLETÜBİ
- 3 İZZETİLLAH VE Bİ
- 4 CELALİ CELALİLLAH
- 5 VE Bİ SÜLIANI
- 6 SULTANİLLAH VE BİLİ
- 7 İLAHE İLLELLAH VE
- 8 Bİ MACERA BİHİL
- 9 KALEMÜ MİN İDİLLAH
- 10 VE BİLİ HAYLE VE
- 11 LA KUVVETE İLLA
- 12 BİLLAHİ İLLEN
- 13 ŞARAFİ -

BİSMİLLAHİRRAH
MANİRRRAHIYMI
MİNEL ABDİR ZELİYLI
İLER RABBİL
CELİYLI RABBİ İDİLİ
MESSEMİYEL
DURRU VE ENTE
ERHAMÜL RAHİMİYU
6 MAYIS
D V A S I

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM
MİNE EBEDİL ZELİL MUVTELCELİL RABBİL ENNİ MUSEYEL HURRU VE ENTE VE ERHAMER RA
ALLAHÜMME Bİ HAKKİ EKŞİF ELİRRU VE VERİC HEMMİ VE KANİMİ TEMMET
YARABBI BU DUA HÜRMETİNE, MURADİMA NAIL EYLE.

"İLİYAS NEBİ DERYADA HIZIR HİDİR KARADA ONLAR ERDİ MURADIN
ERDİR MURADİMİZA"